

OZADJE PREŠERNOVEGA PISMA ČELAKOVSKEMU IZ LETA 1836

Prešernovo pismo z dne 22. avgusta 1836 je zanimivo iz več razlogov; bilo je, zlasti še mesto, kjer je govora o »Krstu pri Savici«, večkrat komentirano,¹ toda število nasprotujočih si razlag nikakor ne priča o dokončni rešitvi problema. Pri izrekanju sodb o nekaterih stavkih moramo biti še posebno previdni, ker je pismo mestoma pisano v samih naznakah, ki so bile razumljive piscu in naslovljencu, a so nam vse doslej ostale zabrisane zaradi finega namigavanja, premalo znanega ozadja in prevelike časovne odmaknjenosti. Danes pa moremo že z vsjo prepričevalnostjo razložiti nekatera sporna mesta, seveda in predvsem s pritegnitvijo virov za takratne slovanske medsebojne odnose — Čelakovskega korespondenco,² iz katere držijo vodilne nitke tudi v Prešernovo pismo.

1. HRANA IZ KORENIC IN KOBILIC

»Jaz kot najbolj majavi trs v puščavi kranjske literature, bi ko drugi Janez povzdignil glas in oznanjal Mesijo; samó farizeji in pismarji mi ne dadó do besede, tudi mi hrana iz koreninic in kobilic prav nič ne gódi.« — To mesto v Prešernovem pismu, polno podob, poseben, zastrt način informiranja z namigavanjem na svetopisemske zgodbe, priča dovolj zgovorno, da se skriva pod kopreno navidezne ironije grenko jedro, krvava resnica, osebna zagrenjenost. Lahno cikanje na »hrano iz koreninic«, ki meri na znano mesto v Markovem in Matevževem evangeliju,³ pa vzbuja takoj v začetku sum. Oba evangelista govorita namreč malo drugače — »njegova [Janezova] jed so bile *kobilice in divji med*«. Ali je netočnost v citiranju zavestna ali pa stoje tam koreninice le pomotoma, kakor n. pr. v Krstu pri Savici verz »sloveča Hero... v Abidi«? Ključ h gornjim besedam, kakor tudi k temu vprašanju daje v Prešernovem pismu zadnji odstavek, ki se zdi prvi hip, ko da nima sploh nobene zveze z gornjimi zastrtimi besedami. Razvozlavajoči stavki se glasé v prevodu: »Veseli me, da se ni potrdila beležka, ki smo jo brali o Vas [Čelakovskem] v Allgemeine Zeitung; jaz zase ji tudi že od vsega početka nisem verjel. Kako napreduje vaša čebelica? Kaj dela črkar Hanka? Ali ni Vaša Muza po tistem [dogodku] nobenega večjega samostojnega dela na svitlo dala?«

Za pravilni komentar tega mesta moramo seči malo globlje v takratne literarne in kulturne razmere, kajti z odkritjem ozadja postane tudi Prešernovo namigavanje bolj jasno.

Beležka, ki so jo v Ljubljani brali o Čelakovskem, je bila priobčena v časopisu »Augsburger Allgemeine Zeitung« 7. januarja 1836 in se je glasila:⁴ »Pismo iz Prage v Berliner Blätter oznanja, da so zaprli urednika nemškega in češkega političnega lista, profesorja Gerleja in Čelakovskega.« V Ljubljani je ta vest gotovo povzročila senzacijo tako v čbelični družini kakor v krogu novočrkarjev, ki so bili Čelakovskemu gorki še izza abecedne vojne. Prešeren beležki ni verjel, vendar je bil v dvomu vsaj do 22. avgusta, ko sporoča Čelakovskemu, da je vesel, ker vest ni bila resnična. Kdo pa je dal Prešernu to zagotovilo? Datum pisma pove, da mu je široko ozadje odkril in pojasnil Preslov asistent, Karel Slavoj Amerling, ki se je ravno ta dan zglasil v Ljubljani.⁵

¹ Starejšo literaturo glej v knjigi: Prijatelj, Duševni profili slovenskih preporoditeljev, Lj. 1935, str. 156—159. Dalje primerjaj: Puntar: Dante in problem Prešernove »Nove pisarije« v zborniku »Dante«, str. 172 ss.; Kidrič v LZ 1925, str. 695 in Kidrič, Prešeren II., str. 323, 324, 329; Šifrer v LZ 1935, str. 588—590.

² Frant. Bílý: Korespondence a zápisky F. L. Čelakovského I.—IV. V Praze 1907—1933 (Sbírka pramenů, č. 10, 14, 21, 27).

³ Mark. 1, 6; Mat. 3, 4.

⁴ Bílý I. c. II., str. 414, opomba 2.

Kakor že prejšnji podobni obiski Presla,⁶ Máche in Štrobacha⁷ je tudi srečanje z Amerlingom⁸ bilo za Prešerna prvovrstno literarno doživetje, kajti pismo govori za to, da so bile Amerlingove informacije podrobne in zanesljive. Ker je bil dogodek s Čelakovským v Pragi splošno znan in na široko komentiran, ker sta bila Presl in Amerling dobra znanca Čelakovskega,⁹ je izvedel Prešeren kulturne novice pač iz prvega vira.

Češki časnik je imel od l. 1720 različne urednike in je v skladu z njimi tudi vsebinsko napredoval ali nazadoval. Ko je prezidij češkega kraljestva dovolil v novembru l. 1833, da so Schönfeldove Pražské Noviny mogle izhajati v lepši obliki, je bil določen za glavnega urednika F. L. Čelakovský. Pod njegovo redakcijo je izhajal ta edini češki politični list s priložo Oznamovatel dvakrat na teden, v zvezi z njim pa enkrat na teden tudi literarni list z novim imenom Česká Včela,¹⁰ katerega imenuje Prešeren v pismu »apicula« — čebelica. Ker je Čelakovský nekako v tem času propadel pri konkurzu za bibliotekarsko mesto v Olomucu,¹¹ je sprejel uredništvo sicer iz prerodnih težej, predvsem pa zato, da bi si izboljšal svoj težavni gmotni položaj. V času svojega uredništva je kljub zahrbtnim napadom konkurentov, zlasti Hanke, postal suplent na stolici je gledal z zaupanjem v bodočnost. Takrat pa ga je sredi najlepših upov zadela nesreča, ki ga je fizično in duševno potrla. Zaradi neprevidne izjave o ruskem carju, priobčene v Pražskih Novinah dne 26. novembra 1835, so mu vzeli na zahtevo dunajske vlade že drugi dan po zaslišanju uredniško mesto in tudi suplenturo.¹²

Vzrok vsega je bil govor ruskega carja Nikolaja delegaciji varšavskega plemstva. Car sploh ni dovolil zbranim plemičem pozdravnega govora. Ni hotel, da bi ga delegacija, ki ga v srcu sovraži, varala z lepimi besedami. Njih dolžnost da je, izbirati med sanjami o samostojnem poljskem kraljestvu ali med mirnim življenjem pod carskim žezlom. V prvem primeru bi priklicali nase nesrečo in grozne posledice, car bi dal pri najmanjši vstaji do tal porušiti poljsko prestolnico. Ker vé za njih nedovoljeno dopisovanje z inozemstvom, ker razširjajo nevarne puntarske knjige, jih opozarja, da so dolžni to preprečiti in vzgajati svoje otroke v veri pa zvestobi do vladarja. V času, ko se maje Evropa, je Rusija močna in mirna, zato je sreča, biti ruski podanik in uživati rusko varstvo. Naj si plemstvo dobro vtisne v spomin njegove besede...¹³ Ta grožnja podjarmljenemu narodu, ki je terjal le svoje pravice, je Čelakovskega — sovražnika nasilja — tako prizadela in razžalostila, da si

⁶ Kidrič: Prešeren II., 280.

⁷ Kidrič l. c., 271.

⁸ Kidrič l. c., 271, 272. Nova dognanja: D. Ludvik, Máchova pot skozi Slovenijo (rokopis).

⁹ Karel Slavoj Amerling (1807—1884), zdravnik, od l. 1835—1837 asistent, profesorja naravoslovja na medicinski fakulteti v Pragi, Jana Svatopluka Presla (1791—1849). Amerling je bil tajnik grofa Kašperja ze Šternberka, a je l. 1836 po preboljenju pljučne bolezni zapustil Prago in potoval po Švici, Italiji, Grčiji in jugoslovanskih zemljah. Na tem potovanju se je seznanil s Prešernom. Pozneje je bil organizator ženskega šolstva. O Preslu glej J. V. Novák in Arne Novák: Přehledné dějiny literatury české, Olomouc 1936—1939, str. 288 do 389, o Amerlingu l. c. 451—452.

¹⁰ Presl in Amerling sta vodila k Čelakovskemu znane slovanske literate, ki so prišli v Prago, n. pr. L. Gaja, Slovaka F. C. Kampelíka itd., prim. Bílý II., 438.

¹¹ Bílý II., 523, 524, 532, 535.

¹² Bílý II., 524.

¹³ Bílý II., 595, 596.

¹⁴ Bílý II., 397—411.

¹⁵ Celotno besedilo gl. Bílý II., 401, 402, opomba 2.

je moral olajšati srce z usodnim dostavkom: »Smatramo, da se dá govor razumeti brez vsakega komentarja, saj spada v ono pisarno, kjer hranijo govore, ki so jih govorili pred štirimi stoletji tatarski kani ruskim knezom.« Čelakovský je spregovoril za tisoče enako mislečih, ni pa pomislil, da bo nosil posledice sam.¹⁵

Po izidu carjevega govora z opombo Čelakovskega je baje nekdo poslal tisto številko s prenapetim komentarjem na Dunaj ruskemu poslaniku Tatiščevu, nakar se je ta pritožil pri Metternichu.¹⁶ Prezidij češkega kraljstva je moral vso stvar preiskati in Čelakovský je bil večkrat zaslišan na policijskem ravnateljstvu, istočasno pa so mu odvzeli uredništvo in suplenturo. Čelakovský prav za prav ne bi bil smel biti kaznovan, ker je šel članek že skozi cenzuro. Toda prezidialni tajnik cenzor Hykýš ga je prosil, da bi vzel vso krivdo nase, kar je Čelakovský tudi v veliki meri storil.¹⁷ Na intervencijo njegovih priprošnikov so na Dunaju vso stvar milo rešili, zlasti, ker je bil Tatiščev zadovoljen z dosedanjo kaznijo.¹⁸ Čelakovský pa je vendarle nosil pogubne posledice. Dogodek sam je Čelakovskega obdal s slavo, kajti »stari, mladi, izobraženi, neizobraženi, meščan, plemič, duhovnik — vsi govoré le o njem, vsi ga pomiljujejo — in občudujejo.«¹⁹ Stvar je bila senzacija za Prago in na splošno je šel le en glas, da je Čelakovskega denunciral njegov največji nasprotnik — Václav Hanka — ki je bil zaupnik ruskega carja in si je edini iz Prage dopisoval z ruskim poslanilstvom na Dunaju.²⁰

Ko je Čelakovský zvedel za posledice, je bil tako uničen, da ni spravil njegov prijatelj v teku osmih ur iz njega drugega, kakor vzdihne: »O moja draga žena! O moji otroci! Jaz sem berač!« Vedel se je, kakor bi bil slaboumen in je potem dolgo časa bolehal.²¹ Bolezen je izčrpala skoraj do zadnjega zlatnika njegove prihranke. Tako je živel revno, zgolj od honorarja, ki ga je dobil za prevod nekega zakonika²² in pa od podpore prijateljev. Posledice so bile hude zlasti zaradi tega, ker je pričakoval prirastek v rodbini in pa, ker je s smrtjo svojega mecena, grofa Kinskega, izgubil še zadnji vir rednih prejemkov.²³

Čelakovský je trpel v tem času tudi duševno, ker mu je zaradi bolezni in dogodkov pesniški vir tako presahnil, da je le z mujo izsilil iz sebe kdaj pa kdaj kako drobno pesem.²⁴ Situacija se je začela jasniiti nekačo v maju 1856, vendar pa sta ga negotovost in revščina še nadalje tako mrtvičili, da se je komaj vlekel skozi življenje. Pesniška fantazija, že prej precej skromna, mu je usahnila, s tem pa še ni prenehalo njegovo delo. Že v l. 1828, ko je upal s Hanko in Šafaříkom,²⁵ da bodo nameščeni na petrograjski akademiji, kateri naj bi priskrbeli vseslovansko knjižnico in sestavili vseslovanski slovar, je zbiral gradivo za vseslovanski etimološki slovar. Sedaj po suspendiranju je v duševni in gmotni stiski posvetil vso skrb in ljubezen temu študiju. Osamljen, poredko si s prijatelji dopisujoč, je bil kot puščavnik, živeč zgolj raziskovanju sestava in značaja slovanskih jezikov.²⁶

¹⁵ Bílý II., 402, opomba.

¹⁶ Bílý II., 400.

¹⁷ Bílý II., 400.

¹⁸ Bílý II., 400, 404.

¹⁹ Bílý II., 404, opomba 1.

²⁰ Bílý II., 401. Francev skuša razbremeniti Hanka s priobčitvijo pisma Tatiščeva Hanki; glej Čas. česk. mus. 1899, 46—47.

²¹ Bílý II., 597, 401.

²² Trestní zákon o přestoupeních oupadkových, Praha 1855. Prim. Bílý II., 404.

²³ Bílý II., 406.

²⁴ Bílý II., 410.

²⁵ Jan Jakubec: Dějiny lit. české, Praha 1954. II., 563, 564.

²⁶ Bílý II., 419, 420, 425.

Tako je bilo dejanje in nehanje Čelakovskega v letu izida Prešernovega Krsta pri Savici. Čelakovský, rezek epigramist, se je nasproti svojim prijateljem verjetno večkrat šaljivo izrazil o sebi in svojem delu, primerjajoč sebe puščavniku, etimološke študije pa iskanju koreninic. Vsaj tako pričajo njegova poznejša pisma, iz katerih navajam značilno mesto: »... v mestnem truču se zdimo, kakor da smo v puščavi. In o čem iz puščave pisati? Tu je vse tiho pa mrtvo, in dodate-li k temu, da je iskanje koreninic vsa moja zabava in hrana, imate pred sabo puščavnika v živi podobi...«²⁷ Dokaze, da je Čelakovský svoje etimološke študije imenoval šaljivo zares *koreninice iskati*, najdemo še v pismu Chmelenskega, ki sprašuje svojega prijatelja: »Což vy stále děláte? ... *Kořínkujete pořád?*«

Izsek iz življenja Čelakovskega je prikazan v glavnih potezah in s tem vzpostavljena zveza med spornimi Prešernovimi stavki ter ključem, ki nam odpira zaprta vrata do njih razlage. Prešeren je za zgornje podatke in za ves potek dogodkov zvedel od Amerlinga mogoče še bolj podrobno. Iz pisma je razvidno, da mu je Amerling povedal o suspendiranju Čelakovskega in s tem ovrgel tisto pretirano poročilo v *Allgemeine Zeitung*; Prešeren je zvedel o Hanki, njegovi denunciaciji in tudi o tem, da je Čelakovskemu v bedi in pomanjkanju edina uteha in duševna hrana — etimološki študij — »iskanje koreninic«. Prešeren je svojemu daljnemu prijatelju poročal o sebi in svojem delu. Ker so bile pesnikove razmere v nekaterih podrobnostih slične razmeram češkega literata, jih je tolmačil z *lastnimi besedami Čelakovskega*. To intimnost si je mogel dovoliti, ker je vedel, da bo pismo Čelakovskemu oddal Amerling, ki bo vsebino še bolj natanko razčlenil in komentiral. Sicer bi pa Čelakovský tudi iz svojih besed, navedenih v pismu, spoznal, da gre za fino paralelo med Prešernovimi in njegovimi razmerami. Po Čopovi smrti je doživljal tudi naš pesnik duševno krizo, ostal je kot človek in literat osamljen, najbližji tovariš iz Čopovega kroga, Kastelic, ki mu že prej ni bil posebno blizek, je hodil svoja pota in upal na bibliotekarsko mesto, sicer pa je med njima ležala senca Čopove smrti; nekaj Prešernovih znancev je odšlo iz Ljubljane, Kranjska Čebelica ni rojila, v slovenski književnosti ni izšlo razen Krsta pri Savici nič pomembnega. Njegovo duševno stanje je bilo tako razrvano, da je — ako smemo verjeti verzom v Krstu in Prekopu — kolebal na meji med življenjem in smrtjo in mu misel na samomor najbrž ni bila tuja. Vsaj tako si razlagam tisto poročilo J. Trdine, da »enkrat se je hotel na Bleškem jezeru ustreliti, ali pištola se k sreči ni hotela izprožiti«,²⁸ katero bi datiral v dobo po Čopovi smrti. Eno leto po Čopovi smrti pa bi Prešeren bil oznanjal Mesijo, a ga pismarji ne puste do besede. Ta podoba je morala biti gotovo tako izbrana, da je imel tudi Čelakovský, ko je bral pismo, pri njej neko določeno predstavo. Kakšno?

Besedo moremo razložiti edino, ako se dá dokazati, da so vse naslednje besede res paralela med njegovim in Čelakovskega življenjem.

²⁷ Pismo Vinařickemu z dne 31. VII. 1837., prim. Bílý II., 454, in pismo Chmelenskega z dne 2. IX. 1837., prim. Bílý II., 443. Pisma so sicer iz poznejšega datuma, kakor je Prešernovo pismo, vendar je pisana večina takratnih pisem Čelakovskega — *retrospektivno*.

²⁸ KO 1904, 106. Za to, da je Trdinova opomba verodostojna, bi govorilo dejstvo, da je potrjena tudi Trdinova vest o »skrivnih shodih« po istodobnih virih — Máchovem dnevniku iz l. 1834. Prim. D. Ludvík: Máchova pot skozi Slovenijo (rokopis). — Prvo naznako samomora v Prešernovih pesnitvah pa je iskati že v nemški elegiji »Spominu Matija Čopa« iz l. 1835, ki najbolj točno odseva pesnikovo razpoloženje prvih dni po Čopovi smrti, ko je morala biti misel na samomor zelo živa. Zadnji verz 12. tercine »uns zu verlocken in des *Abgrunds Wogen*« — v valove globočin — bi govoril za Prešernove samomorilne misli.

Čelakovský:

1. »V mestnem trušču se zdimo, kakor da smo v puščavi... Tu je vse tiho pa mrtvo.«
2. »Imate pred sabo puščavnika v živi podobi...«
5. »Iskanje koreninic je vsa moja zabava in hrana,« t. j. ukvarjam se edino s filologijo.
4. »... jaz sem berač!«

Prešeren:

- »... v puščavi kranjske literature...«
- »Majavi trs«, ki ga veter v puščavi maje, je po bibliji Janez Krstnik, s katerim se Prešeren primerja.
- »Hrana iz koreninic mi prav nič ne godi«, t. j. filologija mi ni všeč.
- »Hrana iz kobilic [revščina] mi ne godi.« (Kobilice so po bibliji hrana najrevnejših slojev — tu metoni-mično — revščina.)

Paralele so izpričane. Zato sklepam, da mora biti tudi v Čelakovskega življenju in delu neko dejanje, za katero je Prešeren vedel, in ki je ustrezalo besedi Mesija. Ker v tej dobi nimamo za Čelakovskega, razen etimoloških študij, v katerih je odkrival »nove stezice«,²⁹ izpričano nič takega, kar bi ustrezalo besedi Mesija, sodim, da moramo razlagati to besedo kot »novi nazor« ali »novi nauk«. S to besedo je mogel misliti Prešeren svoj nazor o slovenskem jeziku in o problemih, ki so v zvezi s tem nazorom, kakor n. pr. vprašanje novega črkopisa po češkem vzoru, ki ga je Čelakovský priporočal,³⁰ a Vraz vneto propagiral.³¹ Da misli Prešeren z Mesijo res jezikovne probleme, potrjujejo nadaljnje njegove besede, izmed katerih je nemška oblika Schriftgelehrte taka, da bi tudi v drugi zvezi čutili v njej aluzijo na novočrkarje — Burgerja, Kopitarja, Metelka ipd. Ti farizeji branijo Prešernu, da bi oznanjal, t. j. javno izpovedal svoj nazor, ki je verjetno drugačen od nazora teh pismarjev, kar je izpričala že abecedna vojna. Novočrkarji niso nasprotovali ne le češkemu črkopisu,³² temveč po vsej verjetnosti tudi Prešernovemu nazoru o slovenščini in slovanskih jezikih. Ker je bil Prešeren v filoloških stvareh verjetno Čopovih misli, bi se dal ta njegov nazor celo rekonstruirati. Čop je razlikoval le dve vrsti slovanskih jezikov.³³ V prvo vrsto je štel starocerkvenoslovanščino, ruščino, slovenščino, srbsščino itd., v drugo vrsto pa poljščino, češčino in lužiško srbsščino. Seveda je bil ta nazor tudi drugačen od nazora Čelakovskega.

V potrdilo svojih izvajanj navajam še nekaj dokazov. Tone Šifrer ni poznal ozadja Prešernovega pisma, sklepal pa je iz prejšnjega pisma Čelakovskemu z dne 29. IV. 1835, kjer imenuje Prešeren filologa Metelka — Abd Messias —

²⁹ Bílý II., 420. Čelakovský je videl svojo novost v tem, da je prvi upošteval pri etimologiziranju predvsem slovanske jezike, ki baje najbolj jasno odsevajo »prve početke človeške govornice«. To delo pa ni prineslo ne Čelakovskemu ne jezikoslovju koristnih rezultatov.

³⁰ IB 6/1835, str. 24. Mogoče je mesto v Prešernovem pismu celo odgovor na poziv Čelakovskega: »Ich möchte aber nicht rathen, dass eine ähnliche Neuerung von irgend einem trockenen Grammatiker begonnen werden sollte, sondern, soll sie je finden (namreč novi črkopis po češkem vzoru), so mache den Anfang ein scharfsinniger und beliebter Schriftsteller — irgend ein Preschern.« Prešeren bi torej propagiral gajico, pa ga nasprotniki ovirajo.

³¹ Kidrič, Prešeren II., 348, 349.

³² Kidrič I. c. 348.

³³ D. Ludvik, Čopova prošnja za izpraznjeno mesto prvega varha na dunajski univerzitetni knjižnici (rokopis). Primerjaj tudi isti nazor v recenziji Čbelice v IB 8/1835, str. 30, kjer so mu »slavische Sprachen der ersten Ordnung« take, »in denen der Ton keine fixe Stelle hat«.

da se je Prešeren v tej dobi bavit bolj intenzivno tudi z jezikoslovjem.³⁴ Prešernovo zanimanje za izid Jungmannovega češko-nemškega slovarja, za Kopitarjevo izdajo Glagolita Clozianus, v kateri je izšla obsežna razprava o starocerkvenoslovanščini s slovnico in slovarjem, kakor tudi poznejše Vražovo pismo,³⁵ v katerem beremo, da je Prešeren »zaklet sovražnik imenom Dobrovšký, Kopitar itd.«, bi gornjo razlago zaokrožalo in še bolj podčrtavalo. Največjo tehtnost pa ji daje odlomek iz pisma Čelakovskemu: »On [Amerling] nam je prinesel s sabo nekaj pól neke slovanske primerjalne slovnice, ki nam je kar najbolj dobrodošla, samo se mi to začetje zdi šele začetka začetek.« Vzorčne pole so bile začetek slovnice Josefa Justina Michla³⁶ »Slawische Grammatik, oder vergleichende Grammatik des böhmischen, polnischen, illyrischen und russischen Dialekts nach Dobrovsky's Grundsätzen«. Prešernu ni posebno ugajala, ker si je bil že izoblikoval drugačno sodbo o slovanskih jezikih, zlasti o ilirskem: »Narečja, ki jih imenuje gospod sestavljalec s skupnim imenom ilirska, so od sebe premalo oddeljena in diferencirana. Naše je očitno preveč površno obdelano.« — Ali ni čutili v teh besedah rahel zboldljaj — Prešeren je gotovo izvedel od Amerlinga, da je Čelakovský priznaval izmed desetih slovanskih jezikov le štiri glavne dialekte — starocerkvenoslovanščino, ruščino, poljščino in češčino...³⁷

Ozadje gornjih stavkov Čelakovskemu je razjasnjeno in s tem ustvarjen prehod k naslednjim stavkom, ki so tudi potrebni razlage.

2. METRIČNA NALOGA

»Moj najnovejši proizvod: Krst pri Savici, ki je izšel nekako ob koncu marca, presojajte, prosim, kot metrično nalogo, s katere rešitvijo je bil v zvezi namen, da si pridobim naklonjenost duhovščine.«

V prejšnjih stavkih je Prešeren nedvoumno povedal — v tebi, Čelakovšký, je duševna potrtost in revščina ubila pesnika in prebudila filologa. Toda tvoje etimološke študije so krive, da nisi v tem času izdal nobenega večjega literarnega dela, ki bi ti prineslo sloves in materialno zboljšanje. Njemu, Prešernu, pa filološko delo ne ugaja, ker pri njem ne more upati na izboljšanje gmotnega stanja, zlasti in predvsem pa zato, ker je — pesnik. Na razliko od Čelakovskega je v njem duševna stiska sprožila vse vzmeti pesniške fantazije; najnovejši produkt iz te dobe — Krst pri Savici — pošilja v presojo svojemu daljnemu prijatelju. Ta najnovejši proizvod je po eni plati *metrična naloga*, njega drugotni namen pa je tudi *gmotnega značaja*. Ker Prešeren ni bil izmed tistih, ki bi daljnemu prijateljem pošiljal takó zastrta poročila, da bi jih ne mogli razumeti, moramo njegove besede razlagati tudi tako, kakor jih je bil zapisal: namen, da si pridobi duhovščino, je tu bil, toda ta namen je Prešeren svojemu delu določil šele potem, ko je bila pesnitev že gotova. Iz posvetilnega soneta Čopu namreč vemo, da je bil Krst Prešernu v resnici zdravilo srčnih ran in lajšava bolečine ob izgubi prijatelja.

Realistično moramo jemati tudi zagotovilo o metrični nalogi. Stavek o metrični nalogi ali, kakor se je glasil prvotno, o metričnem poizkusu je ne le dobro pretehtan, temveč tudi malce osebno zaostren. Gotovo gre tu predvsem za problem enajsterca po nemški meri — torej verza z naglasnim principom.

Prešeren je bil v pogledu metrike in stilistike pod Čopovim vplivom, ta pa je priznaval za svoje — nazore nemških romantikov, zlasti bratov Schleglov. Takratne in prejšnje nemške pesniške generacije so se ukvarjale prvenstveno z meroslovjem (Klopstock, Voss, Schlegel itd.), tudi o čeških pesnikih in filologih vemo, da so imeli svojo prozodistično vojno³⁸ za ali proti

³⁴ LZ 1935., 589.

³⁵ Kidrič, Prešeren II., 557.

³⁶ Bílý II., 415, opomba 3.

³⁷ Bílý II., 50, 51.

³⁸ J. V. Novák in A. Novák I. c., str. 240, 251, 255, 278, 317, 318.

naglasnemu načelu. Čelakovský je vneto zagovarjal kvantiteto in je ta princip priporočal tudi svojim poljskim in slovenskim prijateljem.³⁹ Čop in Prešeren pa sta se že prej pravilno odločila za naglasno načelo in sta potem zavestno prezrla Čelakovskega priporočilo.⁴⁰ Ako sporoča Prešeren Čelakovskemu, da je Krst metrična naloga, mu je s tem z rahlo ironijo naznačil, da je poslana pesnitev odgovor na tisto nesprejemljivo priporočanje kvantitetnega načela — češ presodi sam na tem primeru, da je naglasni princip uporaben tudi za daljše pesnitve, da je torej pravilen in za slovenščino edino sprejemljiv.

To je postranski del razlage tega mesta. Do srčike problema metrične naloge pa pridemo, ako pri presoji izhajamo iz zakonov metrike Prešerenovih časov. — Takratna metrika je stala pod devizo merjenja zlogov v verznihih stopicah. O tem nas ne poučujejo zgolj poetike 19. stol., marveč tudi izjave, ki so nam znane prav iz Prešernovega kroga, kakor n. pr.: »Meril in iskal...«⁴¹ itd. Iz tega sledi, da je Prešeren svoje verze pisal po naglasnem principu, verzne stopice pa meril po pravilih, ki so bila za takratne poete odločilna. Ključ k viru, iz katerega sta črpala Čop in Prešeren, je Čopova knjižnica.⁴² Iz katalogov sem dognal, da je imel za takratno in tudi za vso poznejšo dobo odločilno knjigo, metrični priročnik J. H. Vossa »Die Zeitmessung der deutschen Sprache«, v katerem razvija Voss teorijo o treh različnih poudarkih, Čop v svoji knjižnici.⁴³

Pesnik Prešeren je gotovo čutil, da niso zlogi besed enako poudarjeni, da je razlika med krepko poudarjenimi, rahlo poudarjenimi in nepoudarjenimi zlogi. Ker je upoštevanje teh poudarkov bistvene važnosti za lepe in zvočne verze, se dá sklepati, da sta Prešeren in Čop Vossovo knjigo do potankosti preštudirala in prevzela tista pravila, ki ustrezajo duhu slovenskega jezika. Podrobna analiza Prešerenovih verzov bi potrdila to mojo domnevo. Prešeren je gotovo občutil, da imajo rahlo poudarjeni zlogi dvojno tendenco — rastočo in padajočo — to je po legi, ki jo imajo v verzu. V Vossu je našel odgovor — rahlo poudarjeni zlog ima v bližini krepko poudarjenega zloga padajočo, v bližini nepoudarjenega zloga pa rastočo tendenco, zato je meriti zloge vselej tako, da jih primerjamo s prejšnjimi in njim sledečimi zlogi, n. pr.: Bolj grize, bolj po novi krvi vpije — prislov je dvakrat različno poudarjen. Krepko poudarjeni zlog v glagolu *grize* (z visokim vokalom *i*) oslabi manj poudarjeni zlog v prislovu, ki ima že zaradi metričnega impulza⁴⁴ in nižjega vokala padajočo tendenco, t. j. nagiblje se k nepoudarjenemu zlogu — zato je prva stopica pravilni jamb; naslednji adverb *bolj* je v primeri z nepoudarjenim predlogom *po* krepkejši, ima torej rastočo tendenco, bliža se že krepko poudarjenemu zlogu — lega med dvema nepoudarjenima zlogoma pa njegov poudarek še dviga — zato je tudi ta stopica pravilni jamb.

Vossova teorija se dá naučiti s slušnimi vajami, kajti teorija, še tako dobra, ne pomaga pesniku, ki nima izvežbanega posluha — in najlepši verzi

³⁹ IB 6/1835, str. 24.

⁴⁰ IB 8/1835, str. 29, 30, kjer Čop zavrača Čelakovskega nepravilno priporočanje kvantitete.

⁴¹ Kidrič, Prešeren II., 581.

⁴² D. Ludvik: Čopova knjižnica (rokopis). Čop omenja Vossa tudi v recenziji Čbelice v IB 8/1835, 30. Primerjaj tudi Gottschall: Poetik iz l. 1870, I, 241 — »Voss legte in seiner Zeitmessung... die Grundlagen unserer moderner Metrik, indem er zwar die Längen und die Kürzen der deutschen Sprache mass, aber nicht nach den Regeln der Griechen u. Römer.«

⁴³ Bistvo metričnega impulza je v tem, da h kontekstu, ki ga dojemamo in vrednotimo kot verz, pristopamo s pričakovanjem, da bo neki organizirani enoti (t. j. verzu) sledila enako organizirana naslednja enota. Prim. Mukafovský: Kapitoly z české poetiky, Praha 1948, II, 12. V našem primeru pričakujemo na omenjenem mestu nepoudarjeni zlog že kar podzavestno, ker imamo v ušesu jamski metrum.

so napravljeni po posluhu, pravi A. W. Schlegel.⁴⁴ Vendar priča razsežni besedni zaklad, ki ga je Prešeren izčrpaval pri zlaganju Krsta pri Savici, da je pesnika jezikovna plat slovenskih besed silila, da je intenzivno premišljal o Vossovi teoriji in o problemih, ki so z njo v zvezi.

Problem so bile Prešernu verjetno tudi večzložne besede, kakor n. pr. neogasljiv, z valovami, pričujoče, nepremagljiva, odgovédala itd., ki po svojem naglasu niso pripravne za jambsko mero. Klasično šolani Prešeren, ki mu je izbistril čut za pravo mero ravno tako klasično šolani Čop, se je mogel pri reševanju tega problema opirati na več dejstev, n. pr. da je enajsterec z jambsko mero soroden grškemu jambskemu trimetru, v katerem je dovoljeno uporabljati razen glavne stopice — jamba — še stranske stopice — trohej, spondej in anapest. Analogno bi torej smeli uporabljati tudi v slovenskem enajstercu, žc zaradi prej omenjenih večzložnic, stranske stopice. Toda, kako rešiti, katere jamb nadomestujoče stopice sme pesnik rabiti, da bi kljub temu ostal enajsterec še nadalje jambsko tekoči verz. Pri takih problemih se Prešeren ni mogel opirati na Vossa, temveč je moral seči po živem gradivu, po pesmih Danteja, Goetheja, Schillerja itd., torej vseh tistih pesnikov, ki so pisali dobre enajsterce. Rešitev problema pa mu je mogel nakazati tudi A. W. Schlegel,⁴⁵ ki je obrazložil pravila nemške jambске mere. Njegova pravila so v osnovi tale: Jamb more imeti kot stranske stopice sledeče mere — 1. ponarejene spondeje (—), 2. troheje (—), 3. pirihije (—), 4. anapest kot stranska stopica ni dovoljen, 5. uporaba stranskih stopic je omejena. Problem, ki ga je moral Prešeren rešiti, je bilo tudi vprašanje zarez, odmorov in enjambementa. Po Schleglu ima enajsterec moške in ženske zarez po 4., 5., 6. pa tudi po 7. zlogu, more pa biti tudi brez zarez.

Do teh zakonov je mogel priti Prešeren sam. Kajti ti zakoni enajsterca so bili tako rekoč v zraku, in Schlegel pravi, da so ti zakoni pesnikom vsesplošno znani, kakor so bila znana pesnikom Homerjeve dobe pravila heksametra.⁴⁶

Analiza verzov v Krstu bi pokazala, da se je Prešeren teh smernic v veliki meri tudi držal, da pa je šel večkrat preko teh zakonov, ker je le-to zahtevalo gradivo — slovenska beseda.

Zato ne smemo govoriti pri Prešernu o kršitvi metra (Isačenko),⁴⁷ ako beremo verze, kakor:

Mož in oblákov vójsko je obójno
Sláp drúgo jútro mu grmí v ušésa
Okróg vrát stráža na pomóč zavpije
In drúgih róparjev v dnú globočine itd.

V teh in podobnih verzih ne gre za kršitev mrtve sheme, temveč za jamb nadomestujoče stranske stopice, kar je po pravilih takratne metrike dovoljeno.

Prešernove besede o metrični nalogi je torej jemati realno — v njih ni nobene ironije. Analiza verzov bi pokazala, da je moral Prešeren rešiti več problemov:

⁴⁴ A. W. Schlegel: Betrachtung über die Metrik v Sämtliche Werke, Leipzig 1846, Bd. 7., 184.

⁴⁵ A. W. Schlegel: Über die Regeln der deutschen Jamben. I. c., str. 184 do 196. Članek je bil napisan okrog l. 1790, a ni bil objavljen. Dokler ne bo mogoče ugotoviti, ali je bil ta članek natisnjen tudi v prvi izdaji, ki je NUK nima, dotlej ne bo mogoče zanesljivo trditi, da je vplival Schlegel na Prešerna v smislu moje razlage. Analiza Prešernovih verzov pa potrjuje mojo domnevo. Res pa je tudi, da je Prešeren do teh zakonov mogel priti sam. Prim. opombo 46.

⁴⁶ »Die feinen Regeln dieser Versart hat noch kein Prosodiker entwickelt, sie liegen aber ziemlich bestimmt in der Praxis unsrer guten Dichter, so bestimmt wenigstens, als zu Homers Zeiten die Regeln des Hexameters sein mochten.« A. W. Schlegel I. c., 196. Nasprotno zahteva Gottschall I. c. I., 267 v enajstercu zaradi spremembe tudi anapeste.

⁴⁷ Isačenko: Slovenski verz, Lj. 1939, str. 48—53.

1. Preizkusiti v slovenščini Vossovo teorijo o različno poudarjenih zlogih.
2. Aplicirati na slovenski verz pravila nemškega naglasnega enajsterca, predvsem vprašanje uporabe stranskih stopic.

3. Rešiti vprašanje, katero stopico v verzu sme nadomeščati stranska stopica.

4. Odgovoriti na vprašanje zarez, odmorov in enjambementa v enajstercu.

5. Dokazati z daljšo pesnitvijo, da je naglasni princip za slovensko prozodijo ne le najbolj pripraven, temveč edino sprejemljiv.

S temi vprašanji se Prešeren ni bavil prvič šele v Krstu pri Savici, toda Krst s svojo dolžino in raznovrstnim jezikovnim materialom ga je postavljala še pred posebne probleme. Te probleme, to svojo nalogo je Prešeren rešil v skladu z zakoni slovenskega jezika in tako dokazal, da je suveren ustvarjalec, ki dobrohotno sprejema pobude, vendar le-te po svoje pregnete in jim vtisne pečat genialnosti.

3. PREVAJALEC SV. AVGUŠTINA

»Upam, da prevajalec sv. Avguština ne bo obsojal tendence nekaterih kritic.« Pri razlagi tega stavka, ki je bil že često in na več načinov komentiran, moramo rešiti troje vprašanj: kako je mišljen pasus, kakšne tendence in v katerih kriticah naj bi bile vredne obsodbe. Prava razlaga je mogoča zopet le s pravilnim komentiranjem ozadja.

Pri nas se je doslej mislilo, da je Čelakovský prevzel prevajanje Avguština zgolj iz gmotnih razlogov, da bi se rešil vzgojiteljstva.⁴⁸ Njegova korespondenca z intimnimi prijatelji pa govori malo drugače.⁴⁹

Konzistorij praške nadškofije je ponudil v maju l. 1828 Čelakovskemu delo sv. Avguština »De civitate dei«, ki naj bi ga prevajal kot prilogo k Časopisu pro katoličké duhovenstvo. Čelakovský je kolebal, ker je vedel, da bo njemu kot laiku prevod delal preglavice, hotel pa je delo prevzeti že zaradi tega, da bi se postavil. Drugoten namen je bila tudi gmotna stran. V tem času mu je vzgojiteljstvo že presedalo; hotel se ga je znebiti zlasti zaradi tega, da bi mu ostajalo za prevod in njegovo drugo literarno delo dovolj časa. Za prevod se je Čelakovský temeljito pripravil, tudi — duhovno! Njegov prijatelj pesnik-duhovnik mu je priskrbel Stollbergovo Religionsgeschichte, ki jo je Čelakovský potem vneto prebiral, in nasvetoval mu je tudi najboljše latinske izdaje. Tako je Čelakovský dobro pripravljen sprejel v juniju l. 1828 dekret konzistorija, s katerim mu je bil izročen prevod. Avguština se je Čelakovskemu zelo prikupil, to pa zaradi »razsežnega znanja in plemenitih misli«. Čeprav ga je delo bolj in bolj zanimalo, je le počasi napredovalo, in sklep, da zapusti vzgojiteljstvo, je vse bolj dozoreval. Medtem je postal Čelakovský subredaktor in korektor Časopisa pro katoličké duhovenstvo ter je bil gmotno že toliko preskrbljen, da je na spomlad l. 1829 odpovedal mesto vzgojitelja. Prevod je napredoval do takrat, ko je dobil iz Rusije ponudbo, da bi sprejel mesto na petrograjski akademiji. Ko pa je vsa zadeva padla v vodo — v ozadju so bile denunciacije, ki jih je zakrivil Hanka — je prevod zopet napredoval; končal ga je v novembru l. 1833 in, čeprav bi nikoli več ne prevzel takega prevoda, mu vendarle ni bilo žal, da je zaradi njega »bilo izbrisano nekaj let iz njegovega življenja«.

To je v bistvu glavno ozadje prevoda, ki ga je mogel Prešeren poznati iz pripovedovanja Máche, Amerlinga ali pa Čopa, ki je na jesen l. 1834 obiskal Čelakovskega v Pragi.⁵⁰ Čelakovský pravi sam, da mu pri prevodu honorar ni bil glavna stvar. Avguština je cenil kot izvrstnega retorja in misleca, kateremu je bila znana vsa tedanja znanost. Zaradi vseobsežnosti se mu je bil zelo prikupil in miselna globina je bila eden glavnih vzrokov, zaradi katerih ga je prevajal. Čelakovský, verna duša, si je pri prevajanju še bolj utrjal svoj

⁴⁸ LZ 1925, 695.

⁴⁹ Bílý I., 448, in II., 614, kjer so navedene vse številke pisem, v katerih je govora o prevodu Avguštinovega dela.

⁵⁰ Pismo Čelakovskega Čopu z dne 10. III. 1835.

krščanski svetovni nazor, vendar moram na tem mestu poudariti: Čelakovský je bil veren — ne pa farški! To je razvidno iz pisma Vrazu in Prešernu: tudi njegova ostala korespondenca priča, da je bil glede vere zelo širokosrčen. Sledeče njegove besede so zanj posebno značilne:⁵¹ »... biblijo spoštujem najbolj zaradi njene pesniške starinske vsebine, a duhovništvo? — rad bi šel molče preko te besede. Vsekakor so tu pa tam, o katerih moreš reči, da so ljudje; toda dokler jih je več kot polovica, ki so ‚vice versa‘ — dotlej bom le z rameni skomigal... samo nič o papeževem tronu...«

Približno enako podoba si je iz pripovedovanja mogel ustvariti o Čelakovskem in o njegovem prevodu tudi Prešeren. Glavne značilnosti so se mu izoblikovale v sledečo karakteristiko: Čelakovský je veren človek, vendar širokosrčen — Avguščina je prevajal, ker je imel do dela poseben odnos, ker je bil prevod izraz njegove verne duše. Honorar mu ni bil glavna stvar, le gmotno zagotovilo, da se je mogel rešiti duhomornega vzgojiteljstva.

Šele po tej karakteristiki moremo pravilno presoditi Prešernov stavek in določiti tendenco tistih nekaj Prešernovih kitic. Ta tendenca mora imeti neko zvezo z Avguštinom — ki bi jo ali obsodil ali pa dal nanjo vsaj načelen odgovor. Beseda Verdammungsurteil ima v nemščini še neki dogmatičen prizvok, ki ga v slovenščini ni mogoče izraziti, Cigale prevaja besedo z »obsodbo v pekel«. Gre torej za obsodbo z verskega stališča. S katoliškega dogmatičnega vidika bi bila nedovoljena tendenca vsaj v sledečih verzih: v uvodnem sonetu Matiju Čopu, kjer pesnik blagruje tiste, ki še morejo verovati v onostranstvo, medtem ko on veruje le v tostranost, ki se neha s smrtjo,⁵² v tretji in petnajsti stanci Krsta, kjer je izražena misel na samomor, ki je po peti božji zapovedi prepovedan, in končno še v 59. stanci, kjer je tendenca v prekomernem poudarjanju vere Bogomilne — Črtomir hoče sprejeti vero le zaradi tega, ker je to vera njegove izvoljenke, ne pa zaradi notranje potrebe.

Čelakovský, versko strpen človek, bo šel preko tendence teh verzov. Toda Čelakovský, vernik in prevajalec Avguščina, bi mogel pri takih verzih zmajevati z glavo, kajti delo »O božjem kraljestvu«, ki je obramba katoliške vere, mora imeti v tekstu gotovo kako mesto, kjer zavzema Avguštin načelno katoliško stališče do takih in podobnih nekatoliških tendenc. Ako bi se to potrdilo, bi imeli tudi dokaz za to, na kar je opozoril že Puntar, da je Prešeren mogel podrobneje poznati Avguštinovo »De civitate dei« in da se je na delo pri skladanju Krsta morda celo opiral.⁵³

Na to sled me je pripeljala neodvisno od Puntarja — ki v ostalem sklepa o tendenci Prešernovih verzov popolnoma napačno — kratka opomba v Kastelčevem poročilu guberniju o delu v licejski knjižnici v l. 1835: »Umrlj bibliotekar [Čop] se je ukvarjal z oddelki klasične literature in prirodnih ved... in ko se je lotil *cerkvenih očetov* [t. j. ko je vzel v bibliotekarsko obdelavo cerkv. očete, med katere štejemo tudi Avguščina], ga je božja previdnost odpoklicala s tega pozorišča.«⁵⁴ Ker govori precej objektivnih dejstev za to, da je nastajal Krst v zamisli že pred Čopovo smrtjo in ker se je Prešeren pri iskanju snovi za prvo daljšo epsko pesnitev gotovo posvetoval s Čopom, sodim, da vodi od cerkvenih očetov rdeča nit naravnost v duševno delavnico Krsta pri Savici.

Ne vemo, kako je sprejel Čelakovský Prešernovo pismo in Krst pri Savici. Ne vemo niti, ali je o njem napisal kako oceno — v korespondenci ni o pesnitvi niti sledu. Po tem pismu zija v dopisovanju globoka vrzel. Lahko bi sklepali,

⁵¹ Bílý I., 77. Tega mišljenja tudi pozneje ni spremenil. Prim. pismo Prešernu z dne 9. V. 1835.

⁵² Prijatelj: Profili slov. preporoditeljev, str. 138.

⁵³ Puntar: glej opombo 1.

⁵⁴ »Der verstorbene Bibliothekar hat sich noch mit den im Jahresberichte pro 1834 als conscribiert aufgeführten Fächern der klassischen Literatur und der Naturwissenschaften beschäftigt, und als er die Hand an die Kirchenväter anlegte, ward er von der Vorsehung von diesem Schauplatze abgerufen.« Kastelčevo poročilo št. 31 guberniju z dne 20. X. 1835 v arhivu NUK za l. 1835.

da se je Čelakovský zaradi aluzij na njegovo revščino čutil malo prizadetega. Toda to je le videz. Štiri leta molka spadajo v najbolj žalostno dobo Čelakovskega, v dobo iskanja službe, katera se mu je zaradi nasprotovanja Hanke, da, celó našega Kopitarja,⁵⁵ in zaradi podlih denunciacij vse bolj odmikala. Tudi je bila njegova literarna radovednost z vrnitvijo Amerlinga in z obiskom Ljudevita Gaja⁵⁶ za nekaj časa nasičena. Ko pa se je začelo Čelakovskega življenje jasiti, je čutil zopet potrebo po dopisovanju in se je spomnil Prešerna ter Kastelca istočasno s pismom in s knjižnimi darovi.⁵⁷

Ljubljana, 3. II. 1949.

Dušan Ludvik

ČOPOV ZAPUŠČINSKI AKT IN ČOPOVA KNJIŽNICA

Po dolgem in sistematičnem iskanju ter po nasvetih sodnika L. Šmalca, bibliotekarja J. Žigona in s pomočjo ravnatelja Osrednjega državnega arhiva Slovenije J. Mačka, se mi je posrečilo dne 15. IX. 1948 na novo odkriti važen dokument — ki je bil v celoti znan morda le pokojnemu drju Avgustu Žigonu — *Čopov zapuščinski akt*. Ta akt je važen zlasti zaradi popolnega uradnega seznama Čopove knjižnice in zaradi važnih originalnih dokumentov.

Čopov zapuščinski akt se nahaja v Osrednjem državnem arhivu Slovenije, kamor je bil pripeljan z drugimi akti l. 1938 iz registrature bivšega deželnega sodišča v Ljubljani. Še z raznimi drugimi akti tvori konvolut s signaturo *Fasc. 6./D* z naslovom *Verlassenschaften und Curateln. Fasc. 6 von No. 3633 bis 3700*; v njem ima Čopov zapuščinski akt številko 3692/6 D.

Za platnicami pred akti je vložen listič z rokopisom drja Avgusta Žigona:

Klet hodnik ·/. 21. 9. 37. pop[oldan] 6½ h.

Ta fascikelj sem našel razvezan in razmetan po hodniku in v raznih kupih aktov. Sestavil ga spet, kolikor se dalo.

- 1) št. 3633—3678
- 2) „ 3681 do 3685
- 3) „ 3688/182 — 3691
- 4) „ 3692 — 3700

Čop!

Dr. A[vgust] Ž[igon].

Zapuščinski akt vsebuje 117 listov pisarniškega formata, ki so vsi oštevilčeni z Žigonovo roko. Dokumenti, poročila kakor tudi seznam knjižnice so originali, na katerih so zabeleženi še osnutki uradnega postopka.

Dokumentj so tile:

1. [Original] 7. VII. 1935. Tappenburg poroča Mestnemu in deželnemu sodišču o ozki zapori obeh Čopovih sob. [Prešernov podpis.]

Na istem dokumentu so osnutki dopisov o uradnem postopku:

A. a) Tappenburg naj sestavi seznam Čopove knjižnice v dvojniku »per videat«.

b) Guberniju naj oznanijo Čopovo smrt.

c) Naj prepisejo poročilo o zapori.

B. Osnutek dopisa Okrajnemu sodišču v Radovljici, naj podajo Čopovi starši oglasitev za dediča. (17. VII.)

C. Osnutek note guberniju, kjer se oznanja Čopova smrt. (17. VII.)

2. [Original] 8. VIII. 1835. Nota gubernija Mestnemu in deželnemu sodišču, s katero se oznanja, da je postavljen M. Kastelic za bibliotekarskega substituta.

⁵⁵ Bílý II., 510.

⁵⁶ Bílý II., 438.

⁵⁷ Bílý II., pismo št. 388 z dne 3. VIII. 1840 in pismo št. 389 z dne 4. VIII. 1840. — Moja razlaga ima nekaj skupnih točk z razlago drja Slodnjaka v Novem svetu 1949, št. 2. Nastala pa je neodvisno od Slodnjakove, saj sem delo izročil uredništvu že isti večer, ko je predaval Slodnjak v Slavističnem društvu.